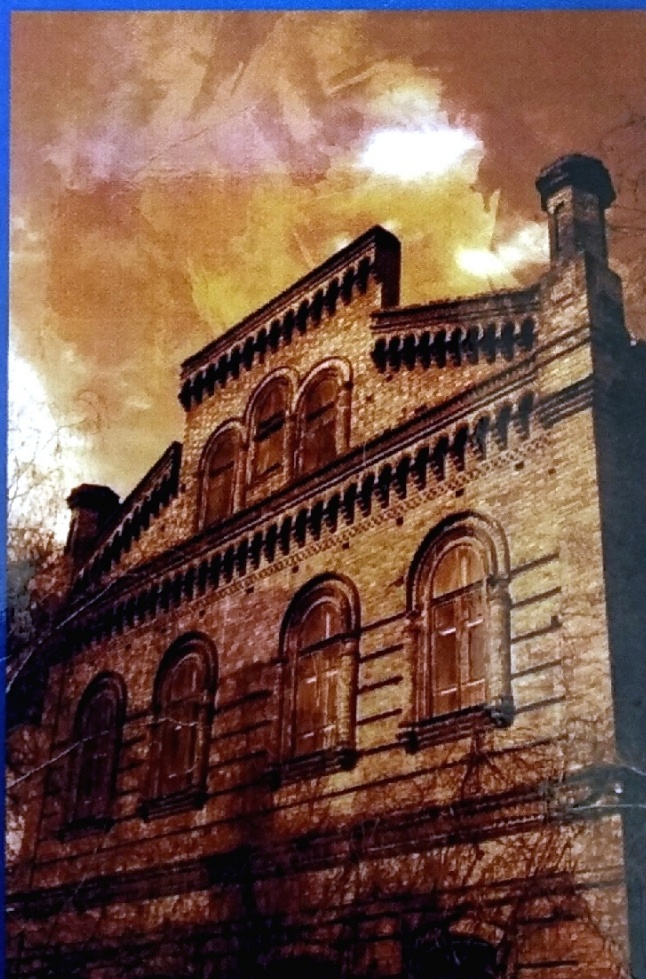

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

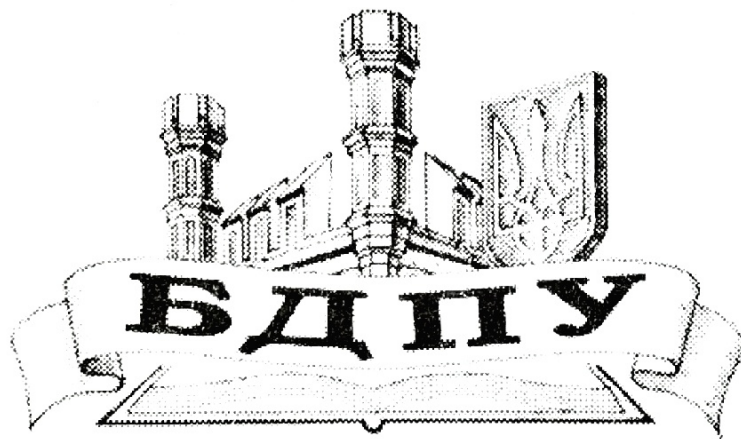
БЕРДЯНСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Бердянський державний педагогічний університет

Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету

Серія: Педагогічні науки

Випуск 2

Бердянськ
2018

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Касперський Анатолій Володимирович – д.пед.н., професор (Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова);
Павленко Анатолій Іванович – д.пед.н., професор (Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти).

*Друкується за рішенням вченої ради
Бердянського державного педагогічного університету.
Протокол № 2 від 27.09.2018 р.*

**Рішенням Атестаційної колегії Міністерства освіти і науки України
збірник включений до Переліку наукових фахових видань України
(наказ МОН України №1081 від 29 вересня 2014 року)**

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Ігор Богданов – доктор педагогічних наук, професор, ректор (Бердянськ), головний редактор; Ольга Гуренко – доктор педагогічних наук, професор (Бердянськ); Ольга Грауман – доктор педагогічних наук, професор (Хільдесхайм, Німеччина); Лариса Зайцева – доктор педагогічних наук, професор (Бердянськ); Людмила Коваль – доктор педагогічних наук, професор (Бердянськ); Алла Крамаренко – доктор педагогічних наук, професор (Бердянськ); Ільзе Мікельсон – доктор педагогічних наук, професор (м. Лієпая, Латвійська Республіка); Вячеслав Осадчий – доктор педагогічних наук, професор (Мелітополь); Ігор Раку – доктор педагогічних наук, професор (Кишинів, Молдова); Алесандро Фігус – доктор педагогічних наук, професор (Рим, Італія); Ольга Попова – кандидат педагогічних наук, доцент (Бердянськ); Катерина Осадча – кандидат педагогічних наук, доцент (Мелітополь).

Н-34 Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Вип.2. – Бердянськ : БДПУ, 2018. – 306 с.

Збірник “Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки” заснований з метою оприлюднення результатів педагогічних досліджень науковців. Публікації репрезентують нові підходи до різних аспектів педагогіки та методики.

За зміст статей і правильність цитування відповідальність несе автор.

© Бердянський державний педагогічний університет, 2018
© Автори статей, 2018

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
Berdiansk State Pedagogical University

Scientific Papers of Berdiansk State Pedagogical University

Series: Pedagogical sciences

Issue 2

**Berdiansk
2018**

REVIEWERS:

Kaspersky Anatoly – doctor of pedagogical sciences, professor, the head of the chair of technical physics and mathematics of the National M. Dragomanov Pedagogical University;

Pavlenko Anatoly – doctor of pedagogical sciences, professor (Zaporozhye regional institute of postgraduate pedagogical education).

*It is published according to the resolution of the Academic Council
of Berdiansk State Pedagogical University
Record № 2 of 27.09.2018 p.*

According to the resolution of Attestational board of the Ministry of education and science of Ukraine this edition was included to the List of scientific professional editions of Ukraine

(Resolution of the Ministry of education and science of Ukraine № 1081
of 29 September 2014)

EDITORIAL BOARD:

Ihor Bohdanov – doctor of pedagogical sciences, professor, rector (Berdiansk), editor in chief; **Olha Hurenko** – doctor of pedagogical sciences, professor (Berdiansk); **Olga Grauman** – doctor of pedagogical sciences, professor (Hildesheim, Germany); **Larysa Zaitseva** – doctor of pedagogical sciences, professor (Berdiansk); **Liudmyla Koval** – doctor of pedagogical sciences, professor (Berdiansk); **Alla Kramarenko** – doctor of pedagogical sciences, professor (Berdiansk); **Ilze Mikelsons** – doctor of pedagogical sciences, professor (Liepaja, Latvia Republic); **Viacheslav Osadchiy** – доктор педагогічних наук, професор (Melitopol); **Ihor Racu** – doctor of pedagogical sciences, professor (Kishinev, Moldova); **Alessandro Figus** – doctor of pedagogical sciences, professor (Rome, Italy); **Olha Popova** – candidate of pedagogical sciences, associate professor (Berdiansk); **Kateryna Osadcha** – candidate of pedagogical sciences, associate professor (Melitopol).

N-34 Scientific papers of Berdiansk State Pedagogical University. Series: Pedagogical sciences. – Issue 2. – Berdiansk : BSPU, 2018. – 306 p.

The collection of scientific papers of Berdyansk state pedagogical university (Series: Pedagogical sciences) contains results of pedagogical research of Ukrainian and foreign scientists. Publications represent new approaches to actual problems of teaching, education and methods.

UDC 378.001.89(082)
LBC 74.480.46я5

© Berdiansk State Pedagogical University, 2018
© Authors of the articles, 2018

діалог як передумова відкриття в собі "істинної людини" (за Г. Сковородою).....	199
Шумілова Ірина (Бердянськ). Загальнокультурна компетентність педагога – важливий напрямок ідеї провідництва в освіті.....	208
СОЦІАЛЬНА РОБОТА. ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА	
Олійник Галина (Тернопіль). Особливості роботи соціального працівника з етнічно-змішаними сім'ями.....	216
Щерба Наталія (Житомир). Дидактичні передумови практикоорієнтованого навчання іноземної мови старшокласників з дитячим церебральним паралічем.....	226
СЕРЕДНЯ ОСВІТА	
Олійник Алла (Київ). Перспективи уроку вивчення морфології української мови на профільному рівні в компетентнісній парадигмі.....	236
ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА	
Белікова Валентина (Кривий Ріг). Професійна підготовка майбутнього спеціаліста XXI століття.....	245
Волошинов Сергій (Херсон). Професійна підготовка фахівців морської галузі в Україні як компонент світового морського освітнього простору.....	256
Карпенко Юлія (Черкаси). Особливості залучення студентів до наукової діяльності у вищих медичних навчальних закладах.....	266
Лахмотова Юлія (Харків). Підготовка майбутніх учителів англійської мови початкової школи у КНР.....	273
Самоленко Тетяна, Апайчев Олександр (Київ). Показники фізичної підготовленості студентів першого курсу зі спеціалізації "Загальна фізична підготовка".....	281
Хатунцева Світлана (Бердянськ). Технологія формування готовності майбутніх учителів до самовдосконалення в процесі професійної підготовки.....	288
РЕЦЕНЗІЇ	
Канішевська Любов (Київ). Виховний аспект у моделюванні професійно орієнтованого іншомовного освітнього простору в умовах університету.....	299

G. Skovoroda).....	199
Shumilova Iryna (Berdiansk). Teacher's general cultural competence as an important direction of the guidance idea in education.....	208

SOCIAL WORK. INCLUSIVE EDUCATION

Oliynyk Halyna (Ternopil). The peculiarities of social worker's work with ethnically mixed families.....	216
Shcherba Natalia (Zhytomyr). Didactic prerequisites of practice-oriented foreign language teaching of senior pupils with cerebral palsy.....	226

SECONDARY EDUCATION

Oliynyk Alla (Kyiv). The lesson prospects of study of Ukrainian language morphology on the profile level in competence paradigm.....	236
---	-----

PROFESSIONAL EDUCATION

Belikova Valentina (Kryvy Rih). The professional training of a future specialist in the XXI century.....	245
Voloshinov Serhiy (Kherson). Professional training of marine specialists in Ukraine as a component of international maritime educational space.....	256
Karpenko Yulia (Cherkasy). Features of attracting of students to scientific activity in higher medical educational institutions	266
Lakhmotova Yuliia (Kharkiv). The preparing of primary school future English teachers in PRC.....	273
Samolenko Tatiana, Apaychev Alexander (Kyiv). The level of physical preparedness of the first year students in the field of specialization "General physical education"	281
Khatuntseva Svitlana (Berdiansk). Technology of formation of future teachers' readiness to self-development in the process of professional preparation.....	288

REVIEW

Kanishevskia Lubov (Kyiv). The educational aspect in modeling of professionally oriented foreign educational space in the conditions of university	299
---	-----

СОЦІАЛЬНА РОБОТА. ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА

УДК 364.4:364 – 787.24 (477)
DOI 10.31494/2412-9208-2018-1-2-216-225

The peculiarities of social worker's work with ethnically mixed families

Особливості роботи соціального працівника з етнічно-змішаними сім'ями

Halyna Oliynyk,
candidate of pedagogical sciences,
lecturer

<https://orcid.org/0000-0002-8279-7433>

galochkaok@ukr.net

*Ternopil Volodymyr Hnatyuk National
Pedagogical University*

✉ 2 M. Kryvonosa St.,
Ternopil, 46027

Галина Олійник,
кандидат педагогічних наук,
викладач

*Тернопільський національний
педагогічний університет
імені В. Гнатюка*

✉ вулиця М.Кривоноса, 2
м. Тернопіль, 46027

*Original manuscript received August 19, 2018
Revised manuscript accepted September 22, 2018*

ABSTRACT

The article deals with theoretical analysis of the essence of the concept "ethnically mixed families". It has been defined that such family is a special family type, because the spouses are representatives of different ethnic groups in it. On the one hand, interethnic marriages are the result of interethnic interaction, and on the other hand, these marriages have a great influence on the ethno-cultural characteristics of interacting ethnicities. It is also necessary to study the influence of the psychological factor; therefore, not only representatives of certain ethnic groups, but personalities with a set of their individual qualities are getting married.

The article gives a detailed analysis of the main characteristics of ethnically mixed families and contains the data that such families are existed on the so-called crossroads of cultures. Such interaction can lead to the complete oppression of one of them, to the assimilation of one of the contacting cultures, or vice versa – to parallel existence, to the maintenance and continuation of the cultural peculiarities of both ethnic groups.

Social counseling is exposed as a method of working a social worker with ethnically mixed families. The following family counseling methods have been specified: regulation, standardization, instruction, example, imitation, encouragement, persuasion, criticism, informing, watching and analyzing of video and audio recordings, creative works, situations; expert assessments; role-play game; writing a script for solving the family problem. It has been investigated that the main purpose of social counseling is to assist the client in solving his social problems and in establishing interpersonal relationships with others.

Keywords: family, ethnically mixed family, social worker, social work, social counseling.

Вступ. На сучасному етапі розвитку України відбуваються численні соціальні, економічні, політичні та культурні зміни, які часто призводять до загострення суспільних протиріч, переосмислення цінностей, норм і законів моралі. Як наслідок, суспільство починає замислюватись над тим, що раніше вважалося непорушним та незаперечним: сутність, призначення та виправданість існування тих чи інших соціальних інститутів і, перш за все, сім'ї.

Адже сім'я – мала соціальна група, заснована на офіційному чи громадянському шлюбі або кровному спорідненні, члени якої об'єднані сумісним проживанням і веденням домашнього господарства, виконанням сімейних функцій, емоційними зв'язками та взаємними юридичними і моральними зобов'язаннями по відношенню одне до одного, родинними традиціями [Делова, 2009].

Сім'я є одним із найважливіших соціальних інститутів суспільства. Від нормального функціонування її в більшості залежить особисте щастя подружжя, їх психічне, фізичне і соціальне благополуччя. Тому сім'я є однією із головних об'єктів соціальної роботи.

Мінливі умови у всіх сферах життя сучасного суспільства, посилення міграційних процесів і зміна етнічної структури населення, ослаблення сімейних зв'язків, а також трансформація стилю життя в цілому тягнуть за собою збільшення частки різних форм змішаних шлюбів.

Етнічно-змішана сім'я – це особливий тип сім'ї, оскільки подружжя в ній – представники різних етносів. Цей феномен є соціально-психологічним утворенням із складною, повною протиріч і не завжди передбачуваною динамікою.

Методи та методики дослідження. Як свідчить досвід спеціальних досліджень і практична реальність, у родині закладаються основи відносин особистості до представників інших етнічних спільнот. І від того, якими будуть ці відносини, залежить дуже багато чого в житті людей. Саме в родині вже змалку людина стає носієм традицій і звичок, соціальних і моральних цінностей тієї нації, до якої вона належить від народження. А оскільки в цьому випадку ми маємо справу з сім'єю багатонаціональною, то цей процес відбувається далеко не однозначно.

Особливої актуальності дослідження етнічно-змішаних сімей має в сучасних умовах. Так, характер міжособистісних відносин у сім'ях, де представлені вихідці різних етнічних спільнот, має свою специфіку. Завданням пізнання проблеми, розробки рекомендацій, правил і особливостей взаємодії з ними, тим самим внести вклад у справу, що дозволяє не ображати людей, не втручатися в сферу їх інтимних і надзвичайно значимих зв'язків. Більш того, фахівці повинні бути на сторожі таких відносин, давати людям максимально велику кількість інформації про їх особливості, запобігати конфліктам, які часто виникають на підґрунті етнічних питань.

Вивчення міжнаціональних сімей є доволі цікавим науковим напрямком. У першу чергу – це стійке зростання міжнаціональних шлюбів як

у нашій країні, так і за кордоном, що зумовлено міграцією, урбанізацією, зростанням міжетнічних контактів та збільшенням ролі в повсякденному житті засобів масової інформації. По-друге, – це питання про вплив наслідків змішаних шлюбів на етнічні проблеми. З одного боку, міжетнічні шлюби є наслідком міжетнічної взаємодії, а з другого – ці шлюби впливають на етнокультурні характеристики етносів, що взаємодіють. Важливим також є питання про вплив психологічного фактора, отже, в шлюб вступають не просто представники певних етнічних груп, а особистості з набором своїх індивідуальних якостей. Однією з основних характеристик етнічно-змішаних сімей є те, що вони знаходяться на так званому перехресті культур. Така взаємодія може призводити до повного пригнічення однієї з культур, асиміляції або навпаки – до паралельного існування, підтримки та продовження культурних особливостей обох етнічних груп. Особливо інтенсивної взаємодії та сприйняттю підлягають ті елементи культури, які відіграють значну роль у повсякденному спілкуванні, – норми поведінки, властиві різним етнічним групам, традиції, мова тощо. Тут відбувається змішування звичаїв, культурних традицій народів, формуються різноманітні установки на культуру іншого народу – це або готовність прийняти в своє життя та побут те, з чим подружжя раніше не зустрічалося чи було знайоме дуже поверхново, або навпаки – прагнення перешкоджати втіленню інших культурних норм, які сприймаються як негативні, аномальні.

Отже, **метою** статті є вивчення особливості роботи соціального працівника з етнічно-змішаними сім'ями.

Результати та дискусії. Під етнічно-змішаною сім'єю в науковій літературі розуміється сім'я, члени яких належать до різних етнічних спільнот; подружжя і діти є представниками різних етносів. Існує багато термінів, які характеризують цей тип сім'ї: етнічно-змішані, багатонаціональні (англ. мова: *interethnic families*), гетероетнічні, сім'ї з етнодиференціальним складом, національно своєрідні сім'ї.

Проблемою вивчення етнічно-змішаних сімей, їх особливостей, рівня стабільності приділялася увага дослідниками різних галузей знання (психологами, соціологами, філософами, етнографами, істориками, демографами, соціальними антропологами). Однією з причин такого інтересу є зростання абсолютної і відносної чисельності подібних сімей, особливо значний у післявоєнні роки, викликаний міграцією, урбанізацією, зростанням міжетнічних контактів [Кутявіна, 2010: 48; Канішевська, 2013; Канішевська, 2011; Олійник, 2018; Петько, 2012; Олійник, 2017].

Тому на особливу увагу заслуговує праця дослідника А. Топиліна "Межнациональные семьи и миграция: вопросы взаимовлияния" [Топилин А. В. 1995], де він ґрунтовно висвітлює поняття "етнічно-змішаних" сімей, а також прогнозує ріст таких шлюбів у майбутньому.

Вивченням особливостей етнічно-змішаної сім'ї займаються також науковці Е. Кутявіна та С. Малишева. Зокрема, Л. Делова у своїй монографії "Межэтническая семья в поликультурном социуме" [Делова, 2009] спробувала осмислити феномен міжетнічної шлюбності в

суспільстві, що постійно змінюється. У праці визначені фактори міжетнічної шлюбності в полікультурному суспільстві в перехідний період, проаналізовано аспекти цього феномену з точки зору його функціонування в різні часи.

Відомо, що з розвитком економічних, політичних, культурних зв'язків утворювалися нації. Таким чином, поряд із глобальними процесами, що формували нові соціальні спільноти, мали місце і більш локальні (гендерна взаємодія), які були переплетені з першими. З часом цей процес набрав усе більших темпів, іноді сповільнюючись, а іноді прискорюючись. На сьогодні етнокультурні зв'язки найбільш урізноманітнилися. Об'єктивні соціально-економічні процеси здебільшого переплітаються з етнічними, вступають з ними в синтез і, як свідчить сучасна історія, це відбувається не завжди й не всюди безпроблемно. У цих умовах сім'я, шлюбні відносини, як її інституційоване виявлення, виступають досить важливим і цікавим об'єктом взаємодії етнокультурних та соціоекономічних і політичних процесів [Галустян, 2002: 49].

Міжнаціональні шлюби відбивають тенденції інтернаціоналізації в етнокультурному середовищі. Безперечно, міжетнічні шлюби існують стільки ж, скільки і сам інститут шлюбу, бо без цього значна частина етносів просто генетично б вимерла, а культурна та економічна взаємодія була б набагато біднішою. Інша справа – масштаби, напрями та тенденції розвитку національно змішаних сімей на сучасному етапі в нашій країні. Найбільша кількість шлюбів, як правило, укладається в межах досить вузької суспільної групи: серед соціального прошарку, релігійного кола чи певного етносу. У силу об'єктивних та суб'єктивних умов, навіть коли етнічним та соціальним статусам кожної окремо особистості не надають особливого значення, найчастіше укладаються однопонаціональні шлюби. Проте в умовах поліфонічності сучасного буття, коли зростають міжетнічні, міжпоколінні, міжрасові зв'язки, які відбивають бурхливий суспільний розвиток, взаємопроникнення культур, зростає кількість етнічно змішаних шлюбів [Галустян, 2002: 50].

Можна виділити різні типи міжнаціональних шлюбів, характерних для сучасного великого міста. *Перший тип* – це шлюб між людьми, які зростали в так званих асимільованих сім'ях, у яких відійшли від релігії, часто і від національних звичаїв. Такі шлюби в значній мірі були характерні для радянських великих міст з нав'язаним згори загальним атеїзмом населення, психологічною моделлю нової радянської людини. *Другий тип* змішаного шлюбу – це шлюб, узятий в умовах, коли поряд проживають представники різних рас. Це в якійсь мірі типово для США. *До третього типу* змішаного шлюбу можна віднести такі, в яких різні члени сім'ї сповідують різні релігії. Можна виділити ще один тип змішаного шлюбу – міжкультурний, тобто такий, у якому вирізняється приналежність до різних культур. У цьому випадку йдеться про шлюби, взяті між жителями різних країн [Карцелєва, 1999: 24].

Однією з основних характеристик етнічно-змішаних сімей є те, що такі сім'ї знаходяться на так званому перехресті культур. Така взаємодія може

призводити до повного пригнічення однієї з культур, до асиміляції однієї з контактуючих культур, або навпаки – до паралельного існування, підтримки та продовження культурних особливостей обох етнічних груп. Особливо інтенсивної взаємодії та сприйняттю підлягають ті елементи культури, які відіграють значну роль у повсякденному спілкуванні, це – норми поведінки, властиві різним етнічним групам, властиві їм традиції, мова тощо. Тут відбувається перемішування звичаїв, культурних традицій народів, формуються різноманітні установки на культуру іншого народу – це або готовність прийняти в своє життя та побут те, з чим подружжя раніше не зустрічалося чи було знайомо дуже поверхнево, або навпаки – прагнення перешкоджати втіленню інших культурних норм, які сприймаються як негативні, аномальні. Вивчення такої взаємодії є дуже цікавим, але в той же час достатньо складним для дослідження, отже, ця взаємодія відбувається на рівні буденної свідомості та побутової поведінки, де етнокультурні елементи розглядаються крізь призму особистісного сприйняття [Галєпина, 2002: 168].

Для сучасної сім'ї характерними є не тільки проблеми, зумовлені складним матеріальним становищем або незадовільними психологічними умовами тощо [Петько, 2012; Петько 2015; Петько 2017; Олійник, 2017]. На особливу увагу в цьому плані заслуговують такі типи сімей, як міжнаціональна або етнічно-змішана сім'я, що відображають проблеми у соціальному плані: етносоціальному й етнографічному. Щодо напрямків соціальної роботи з такими типами сімей, то вони мають бути зосереджені на основах соціального консультування та психологічних аспектах. Часто такі сім'ї потребують кваліфікованої юридичної допомоги у вирішенні того чи іншого питання. Соціальні працівники при роботі з етнічно-змішаними сім'ями мають також залучати фахівців інших галузей.

У роботі соціального працівника з етнічно-змішаною сім'єю потрібно приділити основну увагу соціальному консультуванню, адже тут набагато складніше можуть протікати протиріччя або інші соціальні проблеми. Крім тих проблем, які зустрічаються в однонаціональній родині, перед етнічно-змішаною виникають протиріччя, пов'язані зі звичаями і традиціями. Тому подружжю, які належать до різних національностей, складніше адаптуватися один до одного.

Соціальне консультування – це кваліфікована порада, допомога людям, що мають різні проблеми, з метою їхньої соціалізації, поновлення й оптимізації їх соціальних функцій, вироблення соціальних норм спілкування [Трубавіна, 2003: 23].

Соціальний працівник у зв'язку зі специфікою своєї професійної діяльності часто виконує функції представників найрізноманітніших професій. Отже, соціологічне консультування включає в себе елементи інших напрямків соціальної консультативної діяльності. До цього переліку відноситься і консультація сімей різного типу [Тюття, 2004: 32].

Основною метою соціального консультування є надання допомоги клієнту в розв'язанні його соціальних проблем і в налагодженні міжособистісних стосунків з оточуючими. Така консультативна діяльність дозволяє клієнту розширити уявлення про себе і власну ситуацію, а потім

пережити в собі свої нові можливості. Клієнт у результаті консультації повинен прийняти відповідальність на себе за те, що з ним відбувається. Особливість технології консультування полягає саме в активізації резервів і внутрішніх сил клієнтів для розв'язання проблемних, кризових або конфліктних ситуацій [Колесникова, 2004: 123].

Усі етнічно-змішані сімейні пари за схильністю до конфліктних відносин можна поділити на певні типи, а саме: благополучна сім'я, конфліктна сім'я, кризова сім'я, невротична сім'я.

На основі загальних основ етнопсихології, педагогіки та менеджменту соціальної роботи можна виділити такі методи консультування сім'ї: регламентування, нормування, інструктування, приклад, наслідування, заохочення, переконання, критика, інформування, перегляд і аналіз відео- та аудіозаписів, творчих робіт, ситуацій; експертні оцінки; рольова гра; написання сценарію рішення проблеми сім'ї [Николаєва, 2007: 189].

Консультація етнічно-змішаних подружніх пар означає конкретні способи різних видів дій, науково-організоване інформування з урахуванням схильностей, інтересів, здібностей; пораду, пояснення соціального працівника з будь-якого питання.

Консультування виконує такі завдання:

- клієнт сам виявляє свої потреби і проблеми, дізнається про можливості розвитку своєї особистості;
- корекція самооцінки клієнта до прийняття обґрунтованого рішення про розв'язання проблем і задоволення потреб;
- корекція самооцінки клієнта на основі прийняття його як особистості, яка має власні погляди та інтереси [Николаєва, 2007: 105].

Консультація розв'язує такі непрямі завдання:

- 1) усвідомлення клієнтом зв'язку між стресом і колишніми життєвими переживаннями та проблемами;
- 2) засвоєння нових моделей сприйняття думок та почуттів, розвиток нових адаптованих реакцій і стратегій подолання стресу, які можуть бути корисними не лише в період цієї кризи, але й у майбутньому [Николаєва, 2007: 106].

Таким чином, за своєю технологією і формою консультація – це взаємодія між двома або кількома людьми, у ході якої консультант передає спеціальні знання й відповідну інформацію консультованій особі з метою допомогти їй у розв'язанні складних проблем, а також при підготовці соціальних прогнозів, перспективних програм тощо.

Пізнання особливостей етнічно-змішаної сім'ї, розробка рекомендацій та правил з надання соціального консультування різних типів сімей, особливостей взаємодії з ними є важливим аспектом у консультуванні подружжя. Адже соціальному працівнику потрібно вміти розрізняти генезис сімейних кризових та конфліктних ситуацій.

Принципи соціального консультування етнічно-змішаної сім'ї такі ж, як і в одноетнічній, тільки тут потрібно враховувати етнічні та національні особливості кожного з подружжя.

Висновки. Отже, для того, щоб робота соціального працівника була ефективною, фахівець повинен володіти знаннями з етнології, етнопсихології, етносоціології тощо. З огляду на те, що в нашому багатонаціональному краї (Тернопільщина) етнічно-змішані сім'ї – поширене явище, то знати і правильно осмислювати соціальні та психологічні особливості сімей, вивчати цей складний соціальний інститут на різних рівнях – важливе завдання фахівців соціальної роботи. Наприкінці зазначимо, що описаний нами напрям потребує вдосконалення й особливої уваги з боку держави, а також диференціації застосовуваних механізмів соціальної допомоги залежно від типу сімей, що й будемо досліджувати в подальших наукових пошуках.

Література

1. Галяпина В. Н. Влияние принадлежности супругов к разным этносам на неудовлетворенность супружескими взаимоотношениями: автореф. на соискание научной степени канд. псих. наук; спец. 19.00.05 В.Н.Галяпина. – Москва. – 2002. – 35 с.
2. Галустян Ю. Гендерна взаємодія в сучасному поліетнічному суспільстві / Ю. Галустян // Український соціум : Науковий журнал. – 2002. – №1. – С. 49–53.
3. Делова Л. А. Межэтническая семья в поликультурном социуме. – Майкоп: ОАО "Полиграф-Юг", 2009. – 144 с.
4. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери. – 2-ге видання / За заг. ред. проф. І. Д. Зверєвої. – Київ, Сімферополь : Універсум, 2013. – 536 с.
5. Канішевська Л.В. Методичне забезпечення процесу формування сімейних цінностей старшокласників шкіл-інтернатів / Л. В. Канішевська // Педагогічна освіта: теорія і практика. Педагогіка. Психологія. – 2013. – № 19. – С. 39–42. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Potip_2013_19_12
6. Канішевська Л.В. Усвідомлення сутності соціальної ролі "майбутній сім'янин" як одна з педагогічних умов виховання соціальної зрілості в старшокласників шкіл-інтернатів // Педагогічна освіта: теорія і практика: зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський: Видавець "ПП Звулейко Д.Г.". – 2011. – Вип. 8. – С. 48–54.
7. Карцелєва Л. В. Смешанная семья: прошлое, настоящее, будущее // Профессиональное образование. – 1999. – №1. – С. 23–37.
8. Колесникова Г. И. Психологическое консультирование. – Ростов н/Д: Феникс, 2004. – 288 с.
9. Николаєва В. І., Кожевников В. М. Соціальне консультування: модульний варіант: навч. посібник. – Донецьк : НОРД – ПРЕСС, 2007. – 211 с.
10. Кутявина Е. Е. Разноэтническая семья как среда формирования этнической идентичности личности / Е. Е. Кутявина, С. К. Малышева // Социология и социальная работа Вестник Нижегородского ун-та им. Н.И. Лобачевского. Серия Социальные науки. – 2010. – № 2 (18). – С. 47–52.
11. Олійник Г.М. Соціальне виховання студентів у сфері дозвілля / Г.М.Олійник // Науковий часопис Національного пед. ун-ту імені М. П. Драгоманова. 2018. – Вип. 24 (I том). – С. 102–109.
12. Петько Л.В. Вивчення гендерних ролей та взаємовідносин у сім'ї зі студентами ВНЗ на практичних заняттях з іноземної мови / Л.В.Петько // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка: зб. наук. праць [за ред. А.Й.Капської]. – Вип. 14 (частина II). – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова. – 2012. – С. 112–123.
13. Петько Л.В. Виховний потенціал методу ситуаційного аналізу ("Case study" method) у формуванні професійно орієнтованого іншомовного навчального середовища в умовах університету / Л.В.Петько // Науковий часопис НПУ імені

- М.Д. Драгоманова. Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання : зб. наук. пр.; за ред. академіка В.І.Бондаря. – К. : Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2015. – Вип. 27. – С. 133–140. URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/9455>
14. Петько Л.В. Стимулювання готовності майбутніх соціальних педагогів до виховної роботи у процесі вивчення іноземної мови у ВНЗ (на прикладі кінофільму "Звуки музики" ("The Sound of Music" США, реж. Уайз, 1965 р.) / Л.В.Петько // Актуальні проблеми навчання та виховання людей в інтегрованому середовищі: зб. наук. праць № 9 (11). – К. : Ун-т "Україна". – 2012. – С. 84–95. URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/7446>
15. Петько Л.В. Сучасні студенти та їх підготовка до сімейних стосунків / Л.В.Петько // Наука III тисячоліття: пошуки, проблеми, перспективи розвитку : мат. I Всеукраїнської наук.-практ. інтернет-конф. (м. Бердянськ, 20–21 квітня 2017 р.) : збірник тез. – Бердянськ : БДПУ, 2017. – Ч. 1. – С. 230–232.
16. Петько Л.В. У пошуках формули кохання студентами у процесі формування професійно орієнтованого іншомовного навчального середовища в умовах університету / Л.В.Петько // Наукові записки. Серія "Психолого-педагогічні науки" (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя). – 2015. – № 4. – С. 178–185. URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/9936>
17. Топилин А. В. Межнациональные семьи и миграция: вопросы взаимодействия / А.В.Топилин // Социологические исследования. – 1995. – № 7. – С. 76–82.
18. Трубавіна І. М. Консультування сім'ї. – К. : ДЦССМ. – Ч. 1, 2003. – 88 с.
19. Тютя Л. Т., Іванова І. В. Соціальна робота (теорія і практика) : навч. посіб. / Л. Т. Тютя, І.В. Іванова. – К. : ВМУРОЛ "Україна", 2004. – 408 с.
21. Oliynyk H.M. Poverty problem: social contex. Centre of social development and innovations. Ternopil Volodymyr Hnatyuk National pedagogical university. East Aberdeen educational resources. Social work & education. 2017. – Vol. 4. – No 2. – P. 63–77.
22. Oliynyk H.M. The role of leisur activity in the process of junior teenagers' development / H.M. Oliynyk // Current scientific research: Collection of scientific articles. – Publishing house "BREEZE", Montreal, Canada, 2017. – P. 221–223.
23. Oliynyk H.M. Theoretical principles of the formation of cultural and recreational activity of students / Centre of social development and innovations Ternopil Volodymyr Hnatyuk National pedagogical university East Aberdeen educational resources. Social work & education. 2017. Vol. 4. – No 1. – P. 136–146.

References

1. Galyapina V. N. (2002). Vliyanie prinadlezhnosti suprugov k raznym ehtnosam na neudovletvorennost' supruzheskimi vzaimootnosheniyami [Influence of spouses' belonging to different ethnic groups on dissatisfaction with marital relations]: avtoref. na soiskanie nauchnoj stepeni kand. psih. nauk ; spec. 19.00.05. – Moskva, 35 p. [in Russian]
2. Galustyan Yu. (2002). Genderna vzayemodiya v suchasnomu polietnichnomu suspil'stvi [Gender interaction in modern polyethnic society]. Ukrayins'kii socium : Naukovy'j zhurnal, No 1, 49–53. [in Ukrainian].
3. Delova L. A. (2009). Mezhehntnicheskaya sem'ya v polikul'turnom sociume [Interethnic family in multicultural society]. Majkop: OAO "Poligraf-YUg",
4. Encyklopediya dlya faxivciv social'noyi sfery (2013) [Encyclopedia for professionals in the social sphere]. 2-ge vy'dannya / Za zag. red. prof. I. D. Zvyeryevoyi. Ky'yiv, Simferopol : Universum. [in Ukrainian].
5. Kanishevs'ka L.V. (2013). Metody'chne zabezpechennya procesu formuvannya simejny'xcinnostej starshoklasny'kiv shkil-internativ [Methodical provision of the process of formation of family values of senior pupils of boarding schools].

- Pedagogichna osvita: teoriya i praktyka. Pedagogika. Psy'xologiya, No 19, 39–42. URI http://nbuv.gov.ua/UJRN/Potip_2013_19_12 [in Ukrainian].
6. Kanishevska L.V. (2011). Usvidomlennia sutnosti sotsialnoi roli "maibutnii simiany" yak odna z pedahohichnykh umov vykhovannia sotsialnoi zrilosti v starshoklasnykh shkil-internativ [Awareness of the essence of the social role of "family man" as one of the pedagogical conditions for the education of social maturity in senior pupils of boarding schools]. Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka: zb. nauk. pr. Kamianets-Podilskyi: Vydavets "PP Zvuleiko D.H.", Issue.8, 48–54. [in Ukrainian].
 7. Karceleva L. V. (1999) Smeshannaya sem'ya: proshloe, nastoyashchee, budushchee [Mixed family: past, present, future]. Professional'noe obrazovanie. No 1, 23–37. [in Russian]
 8. Kolesnikova G. I. (2004). Psihologicheskoe konsul'tirovanie [Psychological counseling]. Rostov n/D: Feniks. [in Russian]
 9. Nikolaeva V. I., Kozhevnikov V. M. (2007). Social'ne konsul'tuvannya: modul'niy variant [Social counseling: modul option:] : navch. posibnik. – Donec'k : NORD – PRESS. [in Ukrainian].
 10. Kutyavina E. E., Malysheva S. K. (2010). Raznoehtnicheskaya sem'ya kak sreda formirovaniya ehtnicheskoy identichnosti lichnosti [A diverse ethnic family as an environment for the formation of an ethnic identity of a person] // Sociologiya i social'naya rabota Vestnik Nizhegorodskogo un-ta im. N. I. Lobachevskogo. Seriya Social'nye nauki. No 2 (18), 47–52. [in Russian]
 11. Oliinyk H.M. (2018). Sotsialne vykhovannia studentiv u sferi dozvillia [Social education of students in the field of leisure] // Naukovyi chasopys Natsionalnoho ped. un-tu imeni M. P. Drahomanova. Issue 24 (Part 1), 102–109. [in Ukrainian].
 12. Pet'ko L.V. (2012) Vyvchennja gendernykh rolej ta vzajemovidnosyn u sim'i' zi studentamy VNZ na praktychnykh zanjattjah z inozemnoi' movy [Studying of gender roles and interaction in the family with the future social teachers in a higher education institution for the practice work in the process of foreign language learning]. Naukovyj chasopys NPU imeni M.P.Dragomanova. Seriya 11. Social'na robota. Social'na pedagogika: zb. nauk. prac'. K. : Vyd-vo NPU imeni M.P. Dragomanova, Issue 14 (Part II), 112–123. [in Ukrainian].
 13. Petko L.V. (2015). Vykhovnyi potentsial metodu sytuatsiinoho analizu ("Case study" method) u formuvanni profesiino oriietovanoho inshomovnoho navchalnoho seredovyshcha v umovakh universytetu [Educational potential of the "Case study" method for the forming of the professionally oriented foreign language teaching environment in the conditions of university]. Naukovyi chasopys NPU imeni M.D.Drahomanova. Seriya 17. Teoriia i praktyka navchannia ta vykhovannia : zb. nauk. pr. ; za red. akademika V.I.Bondaria. K. : Vyd-vo NPU imeni M.P.Drahomanova. Issue. 27, 133–140.
 14. Pet'ko L. V. (2012). Stymuljuvannja gotovnosti majbutnih social'nykh pedagogiv do vyhovnoi' roboty u procesi vyvchennja inozemnoi' movy u VNZ (na prykladi kinofil'mu "Zvuky muzyky" ("The Sound of Music"), USA, rezh. Uajz, 1965 r.) [Stimulation of readiness of the future social teachers in a higher education institution for educational work in the process of foreign language learning (on the example of the movie "The Sound of Music", USA, Director R. Wise, 1965)]. Aktual'ni problemy navchannja ta vyhovannja ljudej v integrovanomu seredovyshhi: zb. nauk. prac'. – K. : Universytet "Ukrai'na". No 9 (11), 84–95. [in Ukrainian].
 15. Petko L.V. (2017). Suchasni studenty ta ikh pidhotovka do simeinykh stosunkiv [Modern students and their preparing for family relationships]. Nauka III tysiacholittia: poshuky, problemy, perspektyvy rozvytku : mat. I Vseukrainskoi nauk.-prakt. internet-konf. (m. Berdiansk, 20–21 kvitnia 2017 r.) : zbirnyk tez. Berdiansk : BDPU, Part 1, 230–232. [in Ukrainian].

16. Pet'ko L.V. (2015). The formula for finding love by students in the process of professionally oriented foreign language teaching environment formation in terms of university. Scientific notes. Series "Psychological and pedagogical sciences" (Nizhyn State University named after Mykola Gogol) / Ed. prof. E.I. Kovalenko. Nizhyn: NSU them. M. Gogol. No. 4, 178–185. [in Ukrainian].
17. Topilin A. V. Mezhnacional'nye sem'i i migraciya: voprosy vzaimovliyaniya [International families and migration] // Sociologicheskie issledovaniya. No 7, 76–82. [in Russian]
18. Trubavina I. M. (2003). Konsultuvannia simi [Family counseling]. – K. : DTsSSM. Part 1. [in Ukrainian].
19. Tiuptia L. T., Ivanova I. V. (2004). Sotsialna robota (teoriia i praktyka) : navch. posib. [Social work (theory and practice)]. K. : VMUROL «Ukraina», 2004. [in Ukrainian].
20. Oliynyk H.M. (2017). Poverty problem: social contex. Centre of social development and innovations. Ternopil Volodymyr Hnatyuk National ped. university. East Aberdeen educational resources. Social work & education. Vol. 4, No 2, 63–77. [in Ukrainian].
21. Oliynyk H.M. (2017). The role of leisur activity in the process of junior teenagers' Development. Current scientific research: Collection of scientific articles. – Publishing house "BREEZE", Montreal, Canada, p. 221–223. [in Ukrainian].
22. Oliynyk H.M. (2017). Theoretical principles of the formation of cultural and recreational activity of students Centre of social development and innovations Ternopil Volodymyr Hnatyuk National ped. un-ty East Aberdeen educational resources. Social work & education. Vol. 4, No 1, 136–146. [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

У статті здійснено теоретичний аналіз сутності поняття “етнічно-змішані сім’ї”. Визначено, що така сім’я – це особливий тип, оскільки подружжя в ній є представниками різних етносів. З однієї сторони міжетнічні шлюби є наслідком міжетнічної взаємодії, а з другої – ці шлюби впливають на етнокультурні характеристики етносів, що взаємодіють. Важливим також є питання про вплив психологічного фактора, отже, в шлюб вступають не просто представники певних етнічних груп, а особистості з набором своїх індивідуальних якостей.

Проаналізовано, що однією з основних характеристик етнічно-змішаних сімей є те, що такі сім’ї знаходяться на так званому перехресті культур. Така взаємодія може призводити до повного пригнічення однієї з них, до асиміляції однієї з контактуючих культур, або навпаки – до паралельного існування, до підтримки та продовження культурних особливостей обох етнічних груп.

Розкрито соціальне консультування як метод роботи соціального працівника з етнічно-змішаними сім’ями. Виокремлено такі методи консультування сім’ї: регламентування, нормування, інструктування, приклад, наслідування, заохочення, переконання, критика, інформування, перегляд і аналіз відео- та аудіозаписів, творчих робіт, ситуацій; експертні оцінки; рольова гра; написання сценарію рішення проблеми сім’ї. Досліджено, що основною метою соціального консультування є надання допомоги клієнту в розв’язанні його соціальних проблем і в налагодженні міжособистісних стосунків з оточуючими.

Ключові слова: сім’я, етнічно-змішана сім’я, соціальний працівник, соціальна робота, соціальне консультування

Наукове видання

**НАУКОВІ ЗАПИСКИ
БЕРДЯНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Серія: Педагогічні науки

ВИПУСК 2

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації серія KB № 20510-10310P від 24.12.2013 року

Головний редактор

Богданов Ігор Тимофійович – доктор педагогічних наук, професор, ректор Бердянського державного педагогічного університету

Відповідальний редактор

Попова Ольга Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент Бердянського державного педагогічного університету

Технічний редактор та комп'ютерна верстка
Анжеліка Денисова

Надруковано з оригінал-макету, наданого авторами

Підписано до друку 28.09.2018 р.
Формат 60х84/16. Папір офсетний.
Гарнітура "Arial". Друк – лазерний.
Ум.-друк. арк. 19,7. Обл.-вид. арк. 19,9.
Наклад 300 прим. Вид. № 157.

Адреса редакції:

71100, м. Бердянськ, Запорізька обл., вул. Шмідта, 4

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта видавничої справи ДК №2961 від 05.09.2007 р.

Scientific Edition

**SCIENTIFIC PAPERS OF BERDYANSK STATE
PEDAGOGICAL UNIVERSITY**

Series: Pedagogical sciences

ISSUE 2

Editor in Chief

Bogdanov Igor – doctor of pedagogical sciences, professor,
rector of Berdyansk State Pedagogical University

Editor

Popova Olga – Ph. D. (Pedagogics), Associate professor of Berdyansk State
Pedagogical University

Computer version
Anzhelika Denisova

Signed to the print 28.09.2018
Format 60x84/16. Offset paper.
Fonts "Arial". Printing – laser.
Conv. pr. sheet. 19,7
Number of copies 300.

Shmidt Str., 4, Berdyansk, Zaporozhye region, 71100

Certificate of state registration
DK №2961 of 05.09.2007